

Opnieuw geboren worden

“Toen ik door de poort naar de vrijheid liep, besepte ik dat ik nog steeds gevangen zou blijven als ik mijn bitterheid en haat niet zou achterlaten.” Deze woorden sprak Nelson Mandela bij zijn vrijlating na 27 jaar gevangenschap. Terwijl hij daarvoor nog dacht dat geweld niet te vermijden was. Hij volgde zelfs een guerillatraining in Ethiopië. Nu herinneren wij hem als de grote pleitbezorger van verzoening. Over opnieuw geboren worden gesproken. Zou dát het zijn waar het gesprek tussen Jezus en Nikodemus over gaat? Een vriend die om allerlei redenen zijn vader nu niet bepaald aardig of leuk vond, hem liever meed dan opzocht, gaat voor zijn vader zorgen wanneer de dementie toeslaat. Hij snapt ook niet hoe het komt, maar hij voelt bekommernis, medeleven en kan niet niet-zorgen. Opnieuw geboren worden? Een vrouw hier in Amsterdam Noord pakt haar spullen in, zegt de huur op, en begint een nomadenbestaan. Aanvankelijk als kunstproject, maar gaandeweg als een persoonlijke keuze voor een lichter leven uit vertrouwen, zo zegt ze, dat ze eigenlijk niet meer wil opgeven. Nieuwe geboorte?

Dit zijn grote en kleine voorbeelden van mensen die veranderen. Die iets in zichzelf op het spoor zijn gekomen dat ze niet voor mogelijk hadden gehouden. Alsof iets nieuws bij hen naar binnen sijpelde waardoor ze tevoorschijn werden geroepen. Door die verandering lijken ze meer mens te worden, completer, warmer. Wie zou dat niet willen? Je te ontwikkelen, niet alleen intellectueel, maar juist ook in menselijkheid, aandacht, oprechtheid, waarachtigheid. Bijvoorbeeld door een streep onder negativiteit te zetten, en je gezicht naar het licht te keren. Eigenlijk ken ik niemand die zegt ‘ik ben wel klaar met groeien’. En trouwens, al vond je dat, dan blij je opeens in een andere levensfase beland te zijn of verandert de wereld om je heen zozeer dat je toch weer iets te leren hebt. Juist vannacht, vermoed ik, bent u niet alleen hier gekomen uit traditie of gewoonte, maar met verlangen naar misschien maar één woord dat raakt, een lied of een lach dat het hart opent en het werkelijk kerstmis doet zijn.

Het gaat er om opnieuw geboren te worden, zegt Jezus tegen Nikodemus, wanneer deze hem opzoekt in de nacht. Die Nikodemus is een wijs en machtig man in Jeruzalem. Hij is farizeeër, kenner van de joodse heilige wetten. Hij maakt deel uit van de Hoge Raad, een soort bisschoppenconferentie. Daar hebben ze met verwondering en ook enige verontrusting het optreden van dat nieuwe fenomeen Jezus uit Nazareth gade geslagen. Wie is die mens die mensen belangrijker vindt dan wetten? Die zovelen in beweging brengt? In de nacht gaat Nikodemus het Jezus vragen, als het donker is. Misschien wil hij niet gezien worden, vanwege zijn positie. Maar de nacht is in bijbelse taal ook de duisternis van niet-weten, van chaos en zoeken en smachten naar licht dat doorbreekt. De nacht staat bol van verlangen. Ook bij Nicodemus, wiens ziel gekend wil worden en richting wil vinden. Zo is ook kerstmis een nachtgebeuren. De orde van de dag, de schone schijn van overzicht en controle is er niet. Niets zeker weten over de morgen, alleen maar hopen op Licht.

Na een herkenbaar aanloopje - niet meteen zeggen dat jij zélf vragen hebt - nee, ‘wij’, zegt Nikodemus, ‘wij weten dat u een groot leraar bent, van God gezonden ...’ Maar dan valt Jezus hem meteen in de rede. Geen gedraai met ‘wij’. Geen gevele met ‘meester’ en ‘van God gezonden’. Het gaat om jou, Nikodemus. Jezus komt direct tot de kern. Jóuw hart is onrustig. Jij wilt inzicht. En dan gaat het niet om kennis met het verstand, niet om de uiterlijke tekenen, de wonderen, de regels die overtreden worden. Om ánder weten gaat het: van het hart, van heel de mens, die verlangt naar bevrijding, licht, ruimte. 't Gaat er om opnieuw geboren te worden, zegt Jezus tegen Nikodemus. Dan lijkt Nikodemus stil te vallen. Hij sputtert nog wel na met een tegenwerping als ‘dat kan toch niet’, maar daarna gaat Jezus in monoloog verder. Van Nikodemus horen we pas veel later weer, hoofdstukken verderop, wanneer hij Jezus verdedigt in de Hoge Raad (Joh.7,46), en op het laatst, na Jezus' dood, wanneer hij kruiden en olie heeft gekocht om deze dode te verzorgen en eren (Joh.19,38). Daartussenin moet dus iets veranderd zijn in hem. Maar daar weten we verder niets van - het staat nergens beschreven. Het was immers nacht. Zoals het zelfs langere tijd nacht kan zijn in je leven. Periodes van zoeken en niet weten. Waarin je het uithoudt

en slechts op de tast verder gaat. Wat zich in de nacht openbaart, weet alleen degene die het meemaakt.

Niet voor niets wordt juist hier, in de kerk, enkele malen per jaar een labyrint neergelegd. Ik moet er steeds aan denken als het over opnieuw geboren worden gaat. Een labyrint is geen doolhof waar je heen en weer lopend, al dan niet wanhopig, zoekt naar de uitgang; nee, een labyrint is een slingerende weg die onvermijdelijk bij het midden uitkomt en van daaruit weer naar buiten kronkelt. Het is een pelgrimage in het klein, een meditatie in beweging. In die weg zit een moment van je omdraaien, in het midden, om daarna weer verder te gaan, terug naar het daglicht van alledag. Maar toch anders, want je bent in het midden geweest. Vergelijk het met uw hiernaartoe-komen vanavond, over kronkelende grachten, om dan hier aangesproken te worden. Net als Nikodemus in die nacht. Het vraagt een stap. Het vraagt er om op weg te gaan. Zonder enige garantie op thuishkomen. Slechts het besef dat er alleen verandering kan zijn als je je daarvoor open stelt. Alleen bij wie onderweg zijn, kan er iets verschoven worden. Gekanteld. Zoals bij die mensen waar ik mee begon. Maar je kunt er niet zomaar je vinger opleggen. Laat staan dat je het kunt organiseren. Het komt van elders.

Jezus zegt tegen Nikodemus dat een mens uit water én uit geest geboren moet worden. Water, vruchtwater, uit de moederschoot, onvermijdelijk, want we zijn lichaam, handen en ogen, honger en kracht. Maar een mens is meer dan vlees alleen. In alle aardsheid van een mens kan iets van de hemel aan het licht komen. Wil je je daarvoor openen of niet? Nicodemus verlaat zijn huis en zekerheden in de nacht. Wie het labyrint ingaat, of hier de kerk betreedt doet eigenlijk hetzelfde. Natuurlijk richt je zelf je voeten. Maar wat drijft je? Wat verleid je naar dat midden? In de christelijke traditie is de Heilige Geest de vertolking van dat onbenoembare geworden, dat in beweging zet, energie geeft en omvormt. De Geest waait het leven open, door adem, liefde, nieuw perspectief. Paulus spreekt dan van de nieuwe mens. Soms overrompeland, meestal in een verborgen proces van groeiend inzicht, groter wordende liefde. Nicodemus is het overkomen, dat hij menselijker werd, minder van de letter, meer van de geest. Daarom wordt 'opnieuw geboren worden', ook wel als 'van omhoog geboren worden' vertaald. *Van alzo hoge*. Dat omhoog moet je niet te letterlijk opvatten. U snapt wel, dat deze teksten meer poëzie zijn dan krantenverslag. Van omhoog, van God, door het waaien van de Geest vertelt van de verwondering om nieuw begin.

In de film *Himmel über Berlin* (Wim Wenders 1987) besluit een engel na eeuwen van toekijken naar hoe de mensen leven, dat ook hij mens wil worden. Opgetogen en vol verwondering wandelt hij rond op aarde. Hij ontdekt dat je lichaam gaat bloeden als het gewond raakt, en dat je als mens geld nodig hebt. Maar hij ontdekt ook de liefde. Hij ervaart hoe liefde alle tegenslag of lijden, dat vast ook komen zal, helpt dragen. Om liefde gaat het, om je hart te openen en alle bewogenheid om mensen, om aarde, om gerechtigheid die daaruit voortkomt. Zoals de verhalen over Jezus ook vertellen. Te beginnen bij het kerstverhaal. Een kind dat van God komt, van *alzo hoge*, dat de mensen zo raakt, dat ze boven hun beperkingen uitstijgen. De herders, de wijzen uit het oosten, wij, al die zoekers in de nacht, zijn het die opnieuw geboren kunnen worden. Het kerstkind nodigt ons daartoe uit. In oude taal uit de 16^e eeuw wordt het zo gezegd: 'al was Christus duizendmaal in Bethlehem geboren, maar niet in u, dan was u verloren' (Duitse dichter Angelus Silesius: *Wird Christus tausendmal zu Bethlehem geböhren - Und nicht in dir; du bleibst noch Ewiglich verlohren*. Cerubinischer Wandersmann Buch I, nr. 61). Om ons gaat het. Durven wij nieuwe mensen te worden? Ons te laten omvormen en aanspreken? Door iets dat van de hemel komt, een kind, een woord, een dienstknecht. En dan opeens gebeurt het dat engelen zingen 'vrede op aarde aan alle mensen van goede wil'. En jij? Je je ontfermt over je demente vader. Je brengt verzoening voorbij je eigen gekwetstheid. Je gaat leven in vertrouwen, ook al weet je niet wat er komen gaat. Zo daalt God af van omhoog. Ooit in een kribbe. Steeds opnieuw in mensen als wij. Laat het maar gebeuren. Laat het maar zien dat licht dat in mensen kan opgaan.

Mirjam Wolthuis